

**ТРУДОВЕ НА ВЕЛИКОТЪРНОВСКИЯ УНИВЕРСИТЕТ
"СВ. СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЙ"**

Том 34, кн. 2

ФИЛОЛОГИЧЕСКИ ФАКУЛТЕТ

2004

**TRAVAUX DE L'UNIVERSITÉ "ST. ST. CYRILLE ET MÉTHODE"
DE V. TIRNOVO**

Tome 34, livre 2

FACULTÉ DE PHILOGIE

2004

**VII научна конференция на тема Проблеми на българската разговорна реч
11-12 юни 2004 г., Велико Търново**

**ПРАГМАТИЧНА СТИЛИСТИКА
И КНИЖОВНО-РАЗГОВОРНА РЕЧ**

Христина Станева

Велико Търново, 2004, V. Tirnovovo

Вниманието на лингвистите през последните десетилетия е насочено към влиянието на разговорната реч върху медиите, отразяващо пряко промените, които настъпват в общественно-политическите и социални отношения след 90-те години. Интересни са и устните жанрове на другите функционални стилове, които обаче имат своя специфика както в съдържателен, така и в екстралингвистичен и лингвистичен аспект, поради което те са много по-близо до професионална книжовно-разговорна реч, отколкото до писмените функционални жанрове. Защото те се осъществяват в условията на определена ситуация, която в най-голяма степен предполага и тяхното структуриране на устни текстове. Затова общоситуативните фактори като официалност или полуофициалност, широк диапазон на адресата – от масов, органичен в дадено пространство, до масов – неограничен, преобладаване на монологичен тип дискурс или диалогичен като интервюто, интелектуалната ограниченост на съдържателния диапазон, свързана с основните страни на обществения, културния, политическия, спортен, социален аспект на обществото, са предпоставка за специфичните езикови средства, които имат типизиран и своеобразен характер.

При анализа на различните жанрови разновидности на устни същински и несъщински разговорни текстове (по терминологията на В. Попова), а също и така наречените писмени разговорни жанрове, важно място имат прагматичният и стилистичният подход.

Тясната връзка между стилистика и прагматика е подчертавана нееднократно. Гак отбелязва във връзка с прагматиката и езиковите преобразования, че много аспекти на езика, които се свързват с прагматиката, са разработвани преди формирането на отделната наука, между които е и стилистиката, определяща условията и предназначенията на речевите реализации и отделяща първостепенната роля на говорещия субект. Изследването на разговорната реч в такъв аспект ни дава възможност да видим и стиловия избор на говорещите в дадена сфера на общуване в зависимост от знанията за употребата на езика и стилового въздействие, обусловено от основните комуникативни категории, реали-

зиращи устния разговорен текст: жанрова разновидност (същински разговорни жанрове и несъщински), кой предава и кой приема изказването, тематика, цел, форма и др.

В българската лингвистична наука основна е монографията на Р. Ницолова "Прагматичен аспект на изречението в българския книжовен език", С., 1984, в която особено интересни с оглед на разговорната реч са наблюденията и анализите на участниците в речевия акт на изказването, на пространствената и темпорална ориентация, на прагматиката на видовете реч: външна и вътрешна, авторска и чужда, актуална и неактуална, като в много случаи се визира живата разговорна реч.

При анализа на устни текстове от позициите на прагматичната стилистика важно място заема разкриването на комуникативната стратегия, обусловена от целевата насоченост на разговорния текст. В "Большой энциклопедический словарь" Языкознание, М., 1998 г е отбелязано: "Езикът в действие (Бенвенист), използването на езика от говорещите в различни ситуации, предпоставка за успешно свършени актове и т.п.; тези въпроси се включват в сферата на езиковата прагматика и следователно може да се говори за прагматическа стилистика".

В нашето съобщение ще се спрем на два жанра: устен научен текст и писмен разговорен текст, в които прагматичната стилистика има различна визия.

Първо, **лекцията** като тип текст се характеризира с два етапа: допроизносителен – писмен и произносителен – устен. В лекцията по своеобразен начин се проявява динамиката на правоговорните норми на съвременния български книжовен език, **динамиката на живата реч**. Лекцията като жанр е свързана с три подстила на научния стил: академичен, научно-учебен и научнопопулярен, жанр, в който е налице своеобразна контаминация на функционално-стилистични категории: логичност, хипотетичност, акцентност, оценка, авторизация, опиращи се на конкретните комуникативни цели в широкия контекст, в реалната речева действителност, в действителната комуникация (Кожина, 1989, с.13–14).

В лекцията като жанр динамиката на научния текст е специфична, тъй като, от една страна, тя е предопределена екстралингвистически от типа устна реч и непосредствения контакт с аудиторията (слушателите), а от друга страна, от нарушаване на "авторското ние", което се идентифицира с конкретна личност, и преди всичко разрушава статичността на научния текст в зависимост от стилоопределящата роля на

реципиента (аудиторията). Функционалната фиксираност на лекцията като текст се нарушава именно в широкия контекст, в който се проявяват ситуативни, когнитивни, асоциативни, емоционални и социални фактори, които влияят в различна степен на комуникативната стратегия на текста-лекция, разбрана като реализация на комуникативните намерения на учения (Глаголев, 1985).

Лекцията като устен научен текст се характеризира със специфичен статус, в който си противодействат две страни: кодифицираност и нормативност, определяни от характера на научното общуване – интелектуално-комуникативно, понятийно, обективно и логично, абстрактно; и интелектуална експресивност, резултат от асиметрията между вътрешна реч (научно познание) и външна реч (езикови форми на вербален израз), при който имаме стилистично маркирано нарушаване на езиковите норми, характерно за устния разговорен текст и устния публицистичен текст. Именно при тази втора страна се допуска и (движение) вариативност при правоговорните норми, вариативност, функционално обусловена и екстралингвистично зависима. Научната лекция е само устна по форма, но като тип текст тя има концептуална и фактологична дълбинна структура, предварително подготвена, обмислена и вербализирана в повърхнинната структура, предназначена за жив контакт, жив диалог, с определящата роля на субекта на речта – лектора, с неговата индивидуалност (начин на мислене, специфично вербално изразяване). Авторското “ние”, задължително за научната комуникация, в лекцията се неутрализира и се изявява чрез индивидуалната личност на учения, която тук е твърде сложна: професионалист-учен, говорещ (четящ) човек, участник в непосредствен контакт, в който се стреми да се приспособи към изискванията на аудиторията, артист, който говори, а не възпроизвежда само, тъй като за културата на живата реч не е необходимо единствено да се усъвършенстваш, а и да имаш генетична, природна даденост, развивана в семейството, в училището, в обществото.

В лекцията като жанр на научната реч се проявява способността на човека да мисли нестандартно, т.е. да умее да предлага собствен интелектуален продукт, да предизвика научно общуване, активен творчески процес у реципиента, да създава контакт между авторската интенция и слушателското възприятие, да поражда асоциативно свързване на поставения научен проблем. Авторското “ние” в научната лекция обединява автор и слушател, поради което е допустимо използването на словесни образи, на разговорни конструкции, особено на

фонетично, лексикално и синтактично равнище, на експресивни средства, характерни за ораторската реч, при която масовият адресат е задължителен екстралингвистичен, стилоопределящ признак.

Лекцията като жива реч може да се чете (и тогава нарушаването на правоговорните норми е стилистично мотивирано или обусловено от индивидуалността на учения) или да се говори, макар че е подготвена предварително. В тези случаи тя се доближава до сценичната реч., т.е. имаме **имитация** на разговорна реч с преобладаване на въпросителни и подбудителни изречения, с противодействие между елипса и експанзия, с повторения, с обръщения към аудиторията и т.н. Именно тук се допуска и отклонение от правоговорната норма (елизия, редукция, вариативност в словното ударение, опростен изговор на двойните съгласни и др.). В устния текст – лекция се наблюдават интересни лингвистични явления, свързани с правоговорните норми, които ни подсказват, че вариативността при тяхното приложение е прагматико-стилистично мотивирана и необходима и то при такъв жанр. Стилистичният подход към правоговорните проблеми на съвременния български книжовен език ни дава възможност да разширим “обяснителните възможности на лингвистичната” теория зад пределите на “безопасната” област на чисто лингвистичния аспект на комуникацията. Живата реч е с по-богати изразни възможности, което и прави лекцията експресивен и артистичен научен жанр.

Научната лекция може да има няколко разновидности: проблемна, академична, научнопопулярна и т.н., при които **прагматичната стилистика** при използване на разговорните елементи се проявява по различен начин. Така например академичната лекция при получаване на званието почетен доктор на университета може да разгледаме като тип текст в няколко аспекта: архитектоника, интелектуална експресивност и др. (Х. Пинтър, П. Увалиев). Например академичната лекция на П. Увалиев в Софийския университет е образец на изящна словесност, в която се преплитат литературни и езикови факти, поднесени чрез великолепната игра на думи и образни средства, в които присъства личното аз на автора както в първоличната форма на словото, така и в оригиналната езикова игра в думи, изказвания и словесни образи, в цялостното структуриране на текста като възхвала на българското слово. Ето и някои примери: *“Простете ми. Първ аз съзнавам – и признавам, че съм донякъде натрапник в този дом на духа, закрилял и окрилял рой мислители, ревнители за културния възход на България – страна*

страна, в която ръст и възраст, крепка духовност и крехка държавност не се съвпадат и така озадачават стъписаните чужденци, а те просто не проумяват с какъв ариш да мерят нашата мяра.

.....И българският говор се зачева като предговор, после прераства в отчетлив предговор със слушателя и най-сетне се установява като договор и едва ли не като заговор с онзи, който е посветен в паролата на неговите потайности. И тогава, вдъхновено и проникновено, из пащкула на езика излита пеперудата на мисълта.

.....И нека ми простят многоуките филолози, които са изучили от игла до конец где-що има да се научи за езика, обект на познанието. Аз съм само словоохотлив самоук, за когото самият език е обект на особено по знание, което се отнася към знанието, както по-доброто надвишава доброто. Меракът по това познание ме увелича и повлича и превръща в иманяр-семец, тръгнал да се рови из езиковите ни подмоли, прищипорван от налудничавата надежда, че може пък да му се случи в тъмна доба да изрови нашиенско съкровище, зарито някъде по мъгловитата бразда от моето ограничено съзнание до българското неограничено подсъзнание: от Стефан Младенов до Карл Густав Юнг, пообратичени в еднаква посмъртна почит. И така тихомълком аз крача и крача все по синора на това двулико единство, може би защото на езиковия мета-човек, който се замисля, е писано да обмисля и премисля се една и съща темелна мисъл" (П. Увалиев, Слово за българското слово, произнесено на тържественото събрание в Софийския университет на 24 май 1995 г.).

Влекцията като тип устно предложен писмен текст прагматичната стилистика, свързана с използване на разговорните конструкции, е мотивирана от съдържателната страна (темата) и от характера на аудиторията.

Второ, писмените жанрове на книжовно-разговорната реч са дискусийни, тъй като при записването на живата реч се неутрализират много от типичните особености: използване на вербални и невербални средства, различни канали за свързаност, съотношението между автоматизираност и оказионалност, синкретизъм и излишество, разчлененост и непълнота, ситуативна зависимост и най-вече неподготвеност и неспринуденост. Но въпреки това можем условно да приемем, че записките, дневниците, битовите писма, бележките, с които съобщаваме на първо нещо на някого, носят във своето вербално изразяване специфичните особености на устния разговорен текст. "Обръщането към

писмото като към източник за изучаване на живата руска реч е оправдан от самата специфика на този жанр, който в значителна степен, отколкото всички други видове практически и делови писмености, е свързан с устните и разговорни форми на езика. Обаче в различните групи писма тази връзка се оказва различна. Най-добре цялата стихия на естествена реч се отразява в семейните и в дружеските писма с “домашните” въобще с битово съдържание, задължително предполагащи неофициалност, непринудени отношения с адресата” (Кручинина, 1976, с. 25).

Битовото, лично, интимно писмо, което е първично спрямо другите разновидности, е разновидност на жанра писмо, на епистоларния подстил. В известен смисъл неговата функционална принадлежност е нестандартна, тъй като писмото не е писмена форма на разговорна реч, т.е. при него изчезват основните стилоопределящи признаци на разговорната реч, като се използват стилистични маркери, характерни за другите функционални подсистеми на книжовния език. Въпреки писмената си форма битовото писмо, особено в лексиката и в синтаксиса, съдържа основните характерни особености за устната книжовна разговорна реч. Например едно писмо, намерено в забравена тетрадка на студентка, напълно автентично, ни показва в действителност как говорят младите хора и как пишат.

Битовото писмо като тип текст включва редица специфични особености на разговорната реч както в дълбинната структура (конкретен въпрос, незначителна фактологична информативност, но и подтекстовост), така и в повърхнинната структура (безсъюзни изречения, присъединени части, обръщения, разговорни лексеми, изрази от типа Да боже!, въпросителни структури, непълни и елиптични изречения и др.). От друга страна писмото като текст има всички особености на писмен, структуриран текст, макар че всъщност показва съчетанието на разговорни елементи и книжни структури, типични за писмената реч. Словоредните особености и преобладаващите прости изреченски структури са също предимно от разговорен тип, употребата на диалектна и жаргонна лексика носят информация за автора, а така също за стилистична прагматика на говорещия (пишещия).

Интересни са разговорните елементи и структури в писмата, които имат “битов характер”, но са предназначени за медийното пространство. В тях разговорните елементи са със стилистичен маркер и се използват като изразно средство наред с фразеологични съчетания и стилизирани лексеми.

Писмата по интернет-пощата са по-близко до битово-разговорния подстил, макар че носят характеристиките на особен тип текст, създаден за електронна медия. Например: "Какво означава изразът на господин министъра на образованието, че българчето трябва да казва: "Аз съм европейче"? Та на този континент българите са от хилядолетия – кому трябва да доказваме приоритетите си? И какво означава този прословут "път към Европа"? Защото европейските организации, към които се стреми държавата ни, са обединения, създадени с изкуствена цел. И предназначени да се разпадат сетне. Съответно преговорите за приемане там са просто метод за доуточняване на икономически, правни, политически подробности. А не унифициране и подравняване в страшната лагерна сивота. И, нападайки националистите, дали родните комплексари с филистерското си мислене не се проявяват като расисти и ксенофоби, делейки народите на първо-класни, достойни за подражание и други. Сред които поставят стария, мъдър наш народ.

Унификацията е просто несръчен опит на охранените западни елити чрез подлизурството на псевдОВОДАЧИТЕ да унищожат красотата на разнообразието и превърнат народите на обединена Европа в трудово-пазарен лагер за пласмент на производството си. Това всеобщо духовно нивелиране по холивудски модел наричат "нов световен ред". Всъщност, вина носят и нормалните българи. Колцина могат да изнеят докрай "Тих, бял Дунав", "Питат ли ме дей зората", а изрецитират "Хаджи Димитър", "Да се завърнеш", "Две хубави дечи"? Затова и ще ни поднасят сурогати като телевизионния "Язон и аргонавтите", където родопският певец Орфей е негър. Атаката срещу "Аз съм българче" е началото, проба на настроенията. (Г. Гергов, Добрич, в. Монитор).

"Взмутително

Редовна ваша читателка съм и харесвам вестника ви. Но много съм възмутена от първа страница в последния ви брой. Как можахте да покажете царя по този начин. Какъв е този цинизъм. Това е гнусотия. Как може така. (П. Кайтазова, София, в. 168 часа). "...А какъв е резултатът на Надежда? Куп скъпи пътувания на гърба на пъпкоплатеца. Всъщност най-верните оценки за нея са на Радой Ралин и покойния Петър Увалиев, който каза: "Аламинут кюфте – да, но министър – моля ви се" (И. Милев, София, 168 часа).

Направените наблюдения и анализи на 300 интернет-писма, публикувани в печатни медии, ни дават основание да направим следни обобщения:

Първо, интернет-писмото има ясно посочен адресат, който принадлежи на различни социални, възрастови, професионални групи, и изразява лична гледна точка, поради което текстът се доближава до непринудения, спонтанен разговорен текст, тъй като в съдържателят е свързан с конкретно събитие, личност или проблем, актуален в реалното време. От друга страна, адресантът спонтанно изразява свои мисли, но има двойствена визия за адресата, към когото е насочен текстът. Това е конкретна политическа или обществена личност, журналист или изданието като цяло, от друга страна, желанието да бъде публикувано конкретно адресираното писмо премахва неговата “зрителност” и “индивидуалност” на адресата, който се трансформира в масов.

Второ, интернет-писмото съдържа особеностите на книжовно-разговорната реч, която използва адресантът, а от друга страна, но характеристиките на интерпретативния публицистичен текст при своето публикуване, което ни дава основание да го определим като **нестандартен** жанр, контаминиращ особеностите на разговорната и публицистична реч.

Трето, съществуващата асиметрия между формата на текста – лично, битово писмо, предизвикано от конкретно събитие, случка, текст, а, от друга страна, неговата реализация като медиен текст, предназначен за масова аудитория, предопределя и използването на езиковите средства, подчинени като цяло на определени стилистично-прагматични цели на адресанта.

Четвърто, основните функционално-семантико-стилистични категории на книжовно-разговорната реч – икономия и излизество, автоматизираност и вариативност, синкретизъм и разчлененост, и verbalните средства за тяхното реализиране, в интернет-писмата са стилистично трансформирани за постигане на експресивна ирония и отцикелно отношение на адресанта към конкретното явление. Нерядко чрез експресивните разговорни средства се изразява политическа пристрастност, политическа арогантност и безцеремонност.

Пето, в интернет-писмата можем определено да говорим за имитация или стилизация на всекидневната битова разговорна реч, тъй като

разговорните лексеми и експресивни разговорни конструкции са преднамерено търсени. С най-голяма честота са:

= просторечна и жаргонна лексика;

“Симеон извика мълчеишом на политическата върхушка: Погледнете си голите рупубликански тумбаци, господа” (168 ч., 01)

“Като гледах с каква ехидност коментираха Симеон казионните шаманчета, разбрах, че БСП/СДС и сие все пак наистина го мразят и не го щат в играта – явно им бърка нещо сценария” (Капитал, 01).

“Голямото слагачество на управниците. Та ние отдавна изпълняваме бетер натовци всички изисквания на САЩ” (186, 02)

= турцизми, обидна и груба лексика;

“То бива гьонсурагьлък от негова страна, ама чак пък толкова” (168, 02)

“Аз съм доцент в УНСС, където според някои писания в “Труд” “руишетът е издигнат в култ” и дори абривиатурата на университета се чете като Утре Носете Съответната Сума” (Монитор, 02).

= метафорични глаголи и okazjiонализми;

“А всичко това го има в един проектозакон на седеЦарските депутати” (188, 02)

“Топлофикация ностра провежда топлинен геноцид спрямо населението с помощта на управляващите, независимо от тяхната боя, вече 12 години” (168, 01)

Особено интересни са okazjiонализмите, съставени от две части: *“деца-бухенвалчета, властници-примати, болисти-мошеници, личен лекар-едноличен търговец”*

= лексика, образувана с умалителни и конотативни суфикси;

“Филолог съм по професия и не само аз бях изумена тия дни от идиотското хрумване да ни отнемат “Аз съм българче” (168, 02)

Какъв по-голям тъпизъм от следния въпрос: “Какво се прави от кисело зеле – сарми или торта?”

“Той е еталон на глупотевината” (168, 02)

= междуметия и модални частици; остарели думи и диалектна лексика; средства на словесната образност;

Метафорите са преобладаващо “зверинни”: *“Царят трябва да отреже главата на митничарската ламя, която изяжда залъка на българските деца-бухенвалчета, по същевременно трябва да е наясно, че издърпва кокала от зъбите на кръвожадните зверове” (Монитор, 02)*

“У нас хиляди крадци си живеят необезпокоявани, а съдебната система е потънала във вонящо блато, размирило се и извън България” (168,02)

“Правителството се представи като зубрач на изпит” (Капитал, 01)

“Шефът на ВиК Русе “ремонтира” всички водомери и ги бутна да се въртят дори когато кихнем, защото приходите на предприятието му били малки” (168,02)

= разговорни фразеологизми;

“Сега трябва да се върнем към корените си...да станем истински” (168,02)

“Другата обвързаност се вижда, като погледнеш хората около лидерите. От една страна имаш Муравей Радев с последно работно място преди да кандидатства за депутат, в пловдивския ДАП, а от друга страна – “Мерил Линч”. Нерде ДАП-а, нерде банковата група” (168,02)

“Сега обаче кметът се спотайва като “бълха в гащи” (извинявам се за израза, но мисля, че това е на-доброото сравнение), защото почитеността налага той да предложи намаление на таксата за смет за 2002 г., тъй като има голямо завишение на данъчната оценка на жилищата” (168,02)

“Вече не знаем кое вярно и кое – не е. Хак ни е! Колко още пари на данъкоплатците ще се потрошат, докато търчим заради всяка нейна “измислица”? Оставете я най-после на мира и я лекувайте” (24, 01)

“Наизвадиха се касети, свидетели и прочие, които да вкарат прът в колелата на следствието” (24, 02)

“На гол тумбак, чифте избори” (24,02)

“Егати демокрацията, ако това е пазарна икономика, здраве му кажете” (168, 02)

Между експресивните синтактични конструкции, в които се наблюдава контаминация между книжовен и разговорен модел, ирония и отрицателна експресия най-често имат:

= въпросителни и възклицателни структури;

“Питам се – социолозите нямат ли друга работа? От скука ли ги правят тези проучвания?” (Монитор, 02)

“Усмихнах се на изборната комисия и влязох в “тъмната стаичка”. Ами сега? Шест цели кандидата, Боже господи? ...Ами ако разбере жената?...Ами сега? Стоя и се чудя” (168,01)

= обръщения и вметнати конструкции;

“И дори не толкова вярност, колкото омраза към т.нар. вечен враг (на стадионите рядко може да се чуе, макар и първосигналното, но по-приемливо “Само ЦСКА” или “Само Левски”, на мястото на което гърмят предимно лозунгите “Левски-свине”, “Смърт на ЦСКА” и така нататък)... По презумпция те всички са националисти, милеят за всичко българско и родно, но оскверняват (в случая имам предвид феновете на ЦСКА, макар че повечето глупости се вършат от левскари) с охота името на един от най-големите ни национални герои” (Капитал, 01)

“Ваше величество, г-н Ахмед Доган, мили г-н Кошлуков, г-жо Костова, д-р Тренчев, г-це Екатерина Михайлова и всички вие знайни и незнайни политици очаквам пощенски запис със сумата 500 лв.” (168,02)

= трансформирани изреченски структури – реторични въпроси, въпросително-възклицателни и подбудителни синтактични единици; повторения и еднородни блокове.

Интернет-форумите, свързани с конкретно събитие, за което пишат повече хора, се различават от интернет-писмата. В тях преобладава, в зависимост от случката, утвърдителна, положителна, дори възторжена оценка за събитието, въпреки това адресантът е най-често анонимен, макар че се срещат вероятно и истински имена.

Текстовете, които изследваме, показват, че този начин на писане във виртуалното пространство отразява по-автентична разговорна реч.

Влекцията като тип текст прагматичната стилистика се проявява в посоката писмен – устен текст, а в писмото като нестандартен разговорен жанр – от устен към писмен текст, което определя и своеобразието на разговорните структури и акценти.

Целта на нашето научно съобщение е мотивирана от необходимостта да защитим функционалната характеристика на книжовно-разговорната реч като подсистема на книжовния език, която обслужва всички сфери на нашия живот, но за която трябва да се полагат повече усилия както в училище, така и в семейството, в интелектуалното и медийно пространство.

Ние общуваме чрез книжовна разговорна реч, а това, че прагматико-стилистично се използват некнижовни експресивни, просторечни и др. структури, е само доказателство за динамиката, за движе-

нието в живия език, което винаги е съществувало и е непрестанно, макар и с различен интензитет, през различните периоди от общественото развитие. Важно е да стилизираме или имитираме разговорност, непринуденост, да изразяваме експресия, безцеремонност, субективност и т.н. в точното време и на точното място за точно определен адресат.

ЛИТЕРАТУРА

Большой энциклопедический словарь. Языкознание. М., 1998;

Гак, 1998: Гак, В. Г. Языковые преобразования. М., 1998;

Глаголев, 1985: Глаголев, Н. В. Вычленение семантических элементов коммуникативной стратегии в тексте, ФН, кн. 2, 1985;

Кожина, 1989: Кожина, М. Н. О функциональных семантико-стилистических категории в аспекте коммуникативной теории языка. – В: кн. Разновидности и жанры научной прозы. М., 1989;

Кручинина, 1976: Кручинина, И. Н. Элементы разговорного синтаксиса в произведениях эпистолярного жанра. – В кн: синтаксис и стилистика. М., 1976, с. 25;

Ницолова, 1984: Ницолова, Р. Прагматичен аспект на изречението в българския книжовен език. С., 1984.